

СУЧАСНІ ЗДОБУТКИ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Вакуленко О. В., Голубенко Т. О., Івженко І. Б.

Вступ. Ціннісні орієнтири будь-якого суспільства щодо соціальної підтримки сімей з дітьми характеризують загальний рівень захисту та поваги до прав людини. Коли держава піклується про своє майбутнє, вона створює відповідні умови для всебічного розвитку кожної дитини, кожної сім'ї. Для українців сім'я є однією з незаперечних традиційних цінностей. В ієрархії сімейних цінностей українців одними із найважливіших є народження та виховання дітей у сім'ї, турбота батьків про дітей. Це погляди та установки, які становлять основу ментальності українського народу та його національного характеру¹.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні реалії 24 лютого 2022 року спричинили нечуваний сплеск болю українського народу. Українсько-російська війна поставила перед державою Україна нові виклики щодо захисту свого народу, насамперед – життя і здоров'я українських громадян, захисту суверенітету української держави, появи нових категорій та проблем, які потребують соціального захисту (зовнішньо переміщені особи; діти з сімей зовнішньо переміщених осіб; розлучені війною сім'ї; батьки, які втратили дітей; діти, які травмовані внаслідок військових дій; психологічний стан українських громадян; житлові та майнові втрати; сексуальне насильство; убивство мирних громадян; примусово вивезені громадяни, у тому числі українські діти тощо).

Можна також зазначити, що війна показала комунікативне розуміння, самоорганізацію та єднання українських громадян, а особливо – підтримку сімей з дітьми. І головне, наша Україна складно, але впевнено йде до Перемоги, завдячуючи нашим воїнам та підтримці міжнародної спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. На сучасному етапі в Україні щодо проблеми розвитку системи надання соціальних послуг з різних аспектів накопичено позитивний досвід науково-методологічного матеріалу такими фундаторами як Я. Белевцова, яка вивчала функціонування механізму підвищення якості соціальних послуг; К. Дубич обґрунтовано механізми державного управління системи надання соціальних послуг; М. Кравченко розкриває методологічні та практичні аспекти

системи соціального захисту населення; Г. Кучер висвітлені аспекти соціальної роботи з різними категоріями населення в умовах територіальної громади, які потребують надання соціальних послуг; В. Литвиненко визначено правове регулювання соціальних послуг у сфері соціального захисту населення; організаційно-правові аспекти соціального забезпечення та державні засади соціального захисту населення висвітлені у працях І. Ярошенко.

Центром перспективних досліджень Міністерства соціальної політики України та Національної Академії Наук України проведені актуальні дослідження у рамках Проекту ТАСІС «Посилення регіональних соціальних служб» та теоретичні та практичні аспекти надання соціальних послуг в Україні.

Також, хочемо звернути увагу, що в Україні, щороку розробляються тематичні державні доповіді щодо становища дітей, сімей та молоді. Щорічні державні доповіді є офіційними документами, метою яких є забезпечення центральних та місцевих органів виконавчої влади, громадськості України об'єктивною систематизованою інформацією. Так, зокрема, дотримання прав дітей *в умовах збройного конфлікту* окреслено у щорічній державній доповіді про становище дітей в Україні за підсумками 2014 року², *послуги для дітей та сімей з дітьми* описано у щорічній державній доповіді про становище дітей в Україні за підсумками 2019 року³.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Наразі, Україною проводиться титанічна робота щодо соціальної підтримки населення у військових умовах: відповідно до законодавства України здійснюють соціальні виплати та допомоги, за можливості надаються соціальні послуги (в тому числі – дистанційно). Попереду в Україні багато роботи щодо виявлення та обґрунтування соціальних потреб, соціальних послуг для нових категорій постраждалих громадян, які з'являються в результаті російсько-української війни, напрацювання нових нагальних аспектів українського законодавства та механізмів фінансування таких соціальних послуг.

¹ Солодихіна Л. С. Механізми децентралізації здійснення публічної політики у сфері захисту прав дітей в Україні: дис. ... докт. філософії : 281 – публічне управління та адміністрування. Київ, 2020. 152 с.

² Щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2014 року «Дотримання прав дітей в умовах збройного конфлікту» / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [Авт. кол.: Аксьонова С. Ю., Вакуленко О. В., Васильєв О. А. та ін.]. К., 2015. 160 с.

³ Захист прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні. Щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2019 року / ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики». Київ, 2020. 160 с.

Формулювання цілей дослідження – проаналізувати та узагальнити наукові, нормативно-правові, методичні та практичні напрацювання України щодо розвитку системи надання соціальних послуг; розглянути нагальні виклики щодо потреб громадян у соціальних послугах в результаті російсько-української війни в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окреслимо певні тенденції та здобутки розвитку надання соціальних послуг в Україні в останні роки та впливу збройної агресії Росії проти України, анексії Автономної Республіки Крим та тимчасової окупації частини територій Донецької та Луганської областей.

За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 06 грудня 2019 р. на обліку перебувало 1 429 020 внутрішньо переміщених осіб, серед них 197 329 дітей. Найбільшу кількість дітей прийняли такі області: Дніпропетровська (12 064 особи), Донецька (62 520 осіб), Київська (12 338 осіб), Луганська (21 586 осіб). Харківська (17 896 осіб) та місто Київ (27 907 осіб).

Дітям із зазначеним статусом встановлено додаткові соціальні гарантії. Зокрема, відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014 р.) забезпечується реалізація прав дітей із числа внутрішньо переміщених осіб щодо їх соціального захисту, зокрема, отримання соціальних послуг, забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством, надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я, влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади, здобуття певного освітнього рівня за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування тощо.

Через збройну агресію Росії в нашій країні з'явилась ще одна категорія дітей, яка потребує особливої уваги та захисту – діти, які постраждали внаслідок проведення воєнних дій та виникнення збройних конфліктів.

Відповідний статус отримує дитина, яка була викрадена або незаконно вивезена з України, перебувала у полоні, зазнала каліцтва, фізичного, психологічного та сексуального насилля, поранення, контузії, а також була залучена до участі у воєнних формуваннях

Варто зазначити, що до груп дітей, які мають право на встановлення статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, належать: діти із числа внутрішньо переміщених осіб; діти, які проживають у населених пунктах, розташованих на лінії зіткнення; діти, які отримали психологічну травму внаслідок загибелі їхніх батьків або одного з них – із числа цивільних осіб, чи батьків або одного з них – з числа осіб, які брали участь в АТО/ООС.

У разі, коли наслідком воєнних дій і збройних конфліктів для дитини є те, що вона зазнала психологічного насильства, центрами соціальних служб проводиться оцінка потреб сім'ї такої дитини у соціальних послугах.

У 2019 р. таку оцінку здійснено відносно 79 259 дітей. До органів опіки та піклування для отримання відповідного статусу звернулись щодо 23 352 дітей, які мали підстави для його встановлення, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2017 року № 268 про «Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів».

Станом на кінець 2019 р. в 25 регіонах України на обліку перебувало 39 063 дитини із статусом «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» (станом на кінець 2018 р. – 10 611 дітей), з них 90 дітей отримали поранення, контузії, каліцтво; 38 972 дітей зазнали психологічного насильства; 1 дитина зазнала фізичного насильства. Упродовж 2019 р. 8 285 дітей після отримання відповідного статусу та за згодою їхніх батьків/законних представників були охоплені різними видами соціальних послуг (упродовж 2018 р. – 3 231 дитина)⁴.

На сьогодні в Україні щодо організації процесу надання соціальних послуг різним категоріям населення накопичено широке коло нормативно-правового забезпечення, зокрема більше 170 Законів України, понад 400 Постанов Кабінету Міністрів України, а також різних рівнів відомчих та міжвідомчих наказів⁵.

З прийняттям у 2019 році нової редакції Закону України «Про соціальні послуги» (затверджено 17.01.2019 р., набув чинності 01.01.2020 р.) запроваджено інноваційний підхід розвитку соціальних послуг в Україні. В даному Законі України визначено організаційно-правове забезпечення системи надання соціальних послуг з метою подолання, мінімізації негативних наслідків окремим особам різного віку та сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах, враховуючи воєнний стан в нашій країні.

У вищезазначеному нормативно-правовому акті окреслено такі інноваційні засади, зокрема:

⁴ Щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2014 року «Дотримання прав дітей в умовах збройного конфлікту» / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [Авт. кол.: Аксьонова С. Ю., Вакуленко О. В., Васильєв О. А. та ін.]. К., 2015. 160 с.

⁵ Порядок надання соціальних послуг в Україні регулюють Закони України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII, «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» від 14.04.2022 р. № 2193-IX, «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р. № 2017-III, інші закони та підзаконні акти, що визначають державні гарантії надання соціальних послуг окремим групам населення, в т.ч. особам та сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Спрямованість соціальних послуг

Назва соціальної послуги	Мета соціальної послуги
Соціальна профілактика	запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини;
Соціальна підтримка	сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин
Соціальне обслуговування	мінімізація для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримка їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду

Таблиця 2

Типи соціальних послуг

Назва соціальної послуги	Умови надання соціальних послуг
Прості соціальні послуги	не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо);
Комплексні соціальні послуги	передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо);
Комплексні спеціалізовані соціальні послуги	надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг (ВІЛ-інфікованим особам, особам із залежністю від психотропних речовин, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим);
Допоміжні соціальні послуги	надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо).

– система соціальних послуг із зазначенням етапів та учасників;

– повноваження центральних та місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування;

– вимоги щодо формування реєстрів надавачів та отримувачів соціальних послуг;

– етапи організації, планування та фінансування соціальних послуг;

– класифікатор соціальних послуг⁶.

Для уточнення ключових базових термінів у даному документі, які стосуються теми нашого дослідження, обґрунтовано їх зміст:

• *соціальні послуги* – дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Особи/сім'ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг. Порядок організації надання соціальних послуг затверджується Кабінетом Міністрів України;

• *базові соціальні послуги* – соціальні послуги, надання яких отримувачам соціальних послуг відповідно до цього Закону забезпечується Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, районними, районними у містах Києві

та Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами міських рад міст обласного значення, а також виконавчими органами сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад, створених згідно із законом та перспективним планом формування територій громад і визначених Кабінетом Міністрів України спроможними в порядку, встановленому законом⁷.

Окреслено спрямованість надання соціальних послуг, що представлено у таблиці 1.

Також визначено класифікацію за типами простих, комплексних, комплексно-спеціалізованих та допоміжних соціальних послуг, що представлено у таблиці 2.

Визначено можливість надання соціальних послуг залежно від місця проживання/перебування осіб різного віку та сім'ї, які опинилися у складній життєвій обставині, що представлено у таблиці 3.

Соціальні послуги розрізняються залежно від терміну їх надання. Зокрема у таблиці 4 представлено особливості здійснення соціальних послуг особам різного віку та сім'ям, які їх потребують.

Сектори надавачів соціальних послуг: 1) державний і комунальний (установи та заклади, утворені відповідними органами влади); 2) недержавний (підприємства, установи та організації, як прибуткові, так і неприбуткові, громадські та благодійні, фізичні особи)⁷.

⁶ Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис» (підготовлено в рамках «Соціальні послуги в громадах – підтримка реформи соціальної політики в Україні»). 2019 р. DOI: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/510/3_Функціонування_системи_соціальних_послуг_в_Україні.pdf

⁷ Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII

Таблиця 3

Класифікація соціальних послуг залежно від місця їх надання

Назва соціальної послуги	Місце надання соціальних послуг
за місцем проживання отримувача соціальних послуг	вдома (на території проживання отримувача)
у приміщенні надавача соціальних послуг	-стаціонарно – в умовах цілодобового перебування (проживання) отримувача соціальної послуги із забезпеченням харчуванням та умовами для проживання; -напівстаціонарно – протягом визначеного часу доби з умовами для нічного або денного перебування;
за місцем перебування отримувача соціальних послуг	поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг, у тому числі на вулиці;

Таблиця 4

Розподіл соціальних послуг за термінами їх надання

Реалізація соціальної послуги	Терміни надання соціальних послуг
екстрено (кризово)	невідкладно (протягом доби) у зв'язку з обставинами, що загрожують життю та/або здоров'ю отримувача соціальних послуг;
постійно	постійно – не менше одного разу на місяць протягом більше одного року;
тимчасово	не менше одного разу на місяць протягом до одного року;
Одноразово	за потребою отримувача

Таблиця 5

Основні етапи надання соціальних послуг

Етапи надання соціальних послуг	Завдання етапів надання соціальних послуг
I етап	визначення потреб населення у соціальних послугах;
II етап	розробка та виконання програм надання соціальних послуг базуючись на результатах визначення потреб;
III етап	фінансування та надання соціальних послуг;
IV етап	моніторинг, контроль та оцінка якості соціальних послуг

З метою ефективної організації надання соціальних послуг визначені основні етапи їх здійснення (див. таблиця 5).

Сьогодення є досить неоднозначним у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні. Як відповідь на сучасні потреби отримувачів соціальних послуг Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» від 14.04.2022 р. № 2193-IX⁷.

Зокрема в Законі України «Про соціальні послуги» внесено такі зміни відповідно до воєнного стану:

– особливості порядку організації надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади (або на регіональному рівні) у разі введення надзвичайного стану або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях);

– умови надання статусу малозабезпеченої особи, а саме зменшений період підрахунку середньомісячного сукупного доходу з півроку до кварталу, який передре місяцю, що є попереднім до місяця звернення за наданням соціальних послуг;

– право приймати рішення надавачем соціальних послуг державної/комунальної власності у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях про невідкладне надання соціальних послуг екстрено (кризово) особам різного віку та їх сім'ям у разі наявності загрози їх життю чи здоров'ю;

– надсилання надавачами соціальних послуг підтвердних актів про надання вищезазначених соціальних послуг до відповідного структурного підрозділу з питань соціального захисту населення уповноважених органів системи надання соціальних послуг⁸.

У 2020 році відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» було визначено класифікатор соціальних послуг який містить наступне:

– систематизоване зведення назв соціальних послуг;
– короткий опис соціальних послуг;
– строки надання соціальних послуг;
– перелік категорій отримувачів соціальних послуг;

⁸ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» від 14.04.2022 р. № 2193-IX

Повноваження у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей

№ п/п	Повноваження	Виконавці
1.	визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах, у тому числі із залученням надавачів соціальних послуг недержавного сектору, оприлюднення відповідних результатів;	Районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських рад, міст обласного значення, ради об'єднаних територіальних громад
2.	інформування населення про перелік соціальних послуг, їх зміст і порядок надання у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я;	
3.	здійснення заходів для виявлення вразливих груп населення та осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах	
4.	здійснення заходів для виявлення вразливих груп населення та осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах;	
5.	забезпечення за результатами оцінювання потреб особи/сім'ї надання базових соціальних послуг особам/сім'ям відповідно до їхніх потреб, вжиття заходів з надання інших соціальних послуг таким особам/сім'ям шляхом створення мережі надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору та/або залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору (шляхом соціального замовлення, державноприватного партнерства, конкурсу соціальних проектів, соціальних програм тощо), та/або на умовах договору з уповноваженими органами, передбаченими пунктами 2 і 3 частини першої цієї статті;	Районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських рад, міст обласного значення, ради об'єднаних територіальних громад
6.	затвердження, забезпечення фінансування та виконання регіональних програм в частині забезпечення потреб осіб/сімей у соціальних послугах, розроблених за результатами визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах;	
7.	забезпечення підвищення професійної компетентності/кваліфікації працівників надавачів соціальних послуг;	
8.	координація діяльності суб'єктів системи надання соціальних послуг на місцевому рівні;	
9.	забезпечення взаємодії надавачів соціальних послуг та органів, установ, закладів, фізичних осіб – підприємців, які в межах своєї компетенції надають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади допомогу вразливим групам населення та особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та/або здійснюють їх захист;	Районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських рад, міст обласного значення, ради об'єднаних територіальних громад
10.	збір, аналіз та поширення відповідно до законодавства інформації щодо надання соціальних послуг, сприяння впровадженню кращого досвіду надання соціальних послуг;	
11.	забезпечення ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг на місцевому рівні;	
12.	здійснення моніторингу надання соціальних послуг, оцінки їх якості, оприлюднення відповідних результатів.	

– проведення обліку та фінансування соціальних послуг;

– залучення недержавних надавачів соціальних послуг до їх безпосереднього надання;

– інформаційно-роз'яснювальна робота з отримувачами соціальних послуг.

З метою оптимізації процесу надання соціальних послуг у вищезазначеному Класифікаторі кожній соціальній послугі присвоєно код, який використовується в Інформаційно-аналітичній системі управління соціальною підтримкою населення України (E-Social). В умовах реформи децентралізації це

дозволяє підвищити якість надання соціальних послуг різним категоріям населення, зокрема на рівні територіальної громади.

Територіальна громада є соціальним середовищем проживання українських родин. Відповідно до засад децентралізації саме об'єднані територіальні громади, насамперед, мають забезпечувати безпеку та соціальну підтримку кожного її члена. Станом на 2018 р. в Україні діяло 665 об'єднаних територіальних громад, на території яких проживало 7 млн громадян, із яких понад 1 млн – діти, тобто особи віком від народження до 18 років. У сфері діяль-

ності об'єднаних територіальних громад перебуває близько 13 тисяч дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, близько 20 тисяч дітей з інвалідністю, понад 200 тисяч дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах⁹.

В 65% об'єднаних територіальних громад забезпечено посаду фахівця із соціальної роботи та організовано їх роботу згідно з державними стандартами проведення соціальної роботи фахівцями з соціальної роботи.

Зміцнення управлінської спроможності для надання адміністративних послуг соціального характеру мешканцям об'єднаних територіальних громад, організації виявлення їх потреб в соціальних послугах та стратегічного планування розвитку соціальних послуг має посилюватись і досягатись шляхом прискореного впровадження в ділові процеси електронних сервісів.

Загалом підключено до програмного комплексу «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада» усі об'єднані територіальні громади та набули чинності зміни до *Інструкції щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги*¹⁰.

Відповідно до Аналітичної записки «Про організацію та виконання функцій у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей», яка складена на підставі наказів Міністерства соціальної політики України, визначено наступні повноваження в об'єднаних територіальних громадах¹¹ (див. таблицю 6).

Таким чином, держава гарантує розвиток в усіх громадах базових соціальних послуг, зокрема:

- догляд вдома;
- денний догляд;
- підтримане проживання;
- соціальна адаптація;
- соціальна інтеграція та реінтеграція;
- надання притулку;
- екстрене кризове втручання;
- консультування;
- соціальний супровід;
- представництво інтересів;
- посередництво;
- соціальна профілактика;
- натуральна допомога;
- фізичний супровід осіб з обмеженими можливостями;

⁹ Повноваження об'єднаних громад із питань забезпечення та дотримання прав дитини: розуміння витоків функцій/ <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/301/dity.pdf>

¹⁰ Аналітична записка про організацію виконання функцій у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей у 548 ОТГ, визначених наказами Мінсоцполітики від 14.06.2018 р. № 890 (40 ОТГ), від 20.07.2018 р. № 1051 (234 ОТГ), від 11.04.2019 р. № 551 (274 ОТГ) станом на 1 липня 2019 р. / <https://www.msp.gov.ua/timeline/Decentralizaciya-vladi.html>

– догляд, супровід, інформування та виховання дітей в умовах, які наближені до сімейних форм виховання¹¹.

Механізм виявлення осіб/сімей, які потребують соціальних послуг і перебувають у складних життєвих обставинах або мають найвищий ризик потрапляння в такі обставини, висвітлено у Порядку організації надання соціальних послуг¹¹.

На сьогодні в умовах децентралізації влади, зокрема децентралізації соціальних послуг, необхідним є забезпечення на рівні об'єднаної територіальної громади умов своєчасного виявлення та раннього втручання, надання ефективної допомоги дітям та сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, здійснення заходів щодо попередження та запобігання влаштування дітей до закладів інституційного догляду та виховання.

Станом на 2019 р. соціальну роботу з сім'ями та дітьми в Україні в цілому забезпечували 3 084 фахівці із соціальної роботи, з них 441 особа – в об'єднаних територіальних громадах. Така кількість фахівців є недостатньою для забезпечення ефективної роботи з дітьми та сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах. Так, за результатами моніторингу здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, у 2019 р. виявлено 516 944 сім'ї, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах (включаючи не тільки виявлених в результаті проведеної роботи фахівцями із соціальної роботи, а й за повідомленнями всіх суб'єктів соціальної роботи). Із загальної кількості виявлених сімей лише 481 925 сімей охоплено соціальними послугами, і лише 39 352 (близько 25%) охоплено соціальним супроводом¹².

Виходячи з вищезазначеного, до осіб різного віку та їх сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та не в змозі самостійно подолати негативний вплив обставин належать:

- сім'ї, у яких дітей відібрано у батьків без позбавлення їх батьківських прав;
- сім'ї, де триває процес розлучення батьків і вирішується спір між матір'ю та батьком щодо визначення місця проживання дітей, участі батьків у їх вихованні;
- сім'ї з дітьми, в яких тривала хвороба батьків перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;

¹¹ Про організацію надання соціальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. № 587. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 132.

¹² Щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2014 року «Дотримання прав дітей в умовах збройного конфлікту» / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [Авт. кол.: Аксьонова С. Ю., Вакулєнко О. В., Васильєв О. А. та ін.]. К., 2015. 160 с.

- сім'ї, у яких виховується дитина з особливими потребами та сім'ї з дітьми, у яких батьки мають інвалідність;

- сім'ї, у яких батьків поновлено в батьківських правах;

- малозабезпечені сім'ї з дітьми;

- сім'ї з дітьми, де батьки є трудовими мігрантами;

- сім'ї, у яких діти систематично самовільно залишають місце проживання;

- сім'ї, у яких діти систематично без поважних причин не відвідують заклади освіти;

- сім'ї, діти з яких перебувають у закладах інституційного догляду та виховання;

- сім'ї, дітей з яких влаштовано в сім'ю патронатного вихователя;

- жінки, які виявили намір від новонародженої дитини;

- неповнолітні одиноки матері та батьки;

- жінки, які виявили намір відмовитися від новонародженої дитини;

- діти, які перебувають на вихованні в сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу;

- особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- особи з особливими освітніми потребами;

- внутрішньо переміщені особи;

- повнолітні недієздатні особи (у разі відсутності опікуна);

- особи, які звільнені з місць позбавлення волі;

- учасники антитерористичної операції та особи, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації¹³.

Складні життєві обставини зумовлені такими чинниками як:

- похилий вік;

- часткова або повна втрата працездатності з різних причин;

- бездомність;

- безробіттямалозабезпеченість;

- поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків;

- ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини;

- втрата соціальних зв'язків, у тому числі з місць позбавлення волі;

- різні види насильства;

- потрапляння в ситуацію торгівлі з людьми;

- шкода, заподіяна пожежою, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією.

Виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, проводиться згідно з Поряд-

ком забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження (2020 р.).

Сім'ї з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, мають право на отримання:

- простих соціальних послуг, що не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо);

- комплексних соціальних послуг, що передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо);

- комплексних спеціалізованих соціальних послуг, що надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг (ВІЛ-інфікованим особам, особам із залежністю від психотропних речовин, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим);

- допоміжних соціальних послуг, що надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг.

Відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (зі змінами від 05.11.2021 р.) встановлюється державний рівень гарантованої підтримки сімей з дітьми шляхом надання грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей та спрямований на забезпечення пріоритету щодо державної допомоги сім'ям з дітьми у загальній системі соціального захисту населення.

У вищезазначеного нормативно-правовому акті затверджені такі види державної допомоги сім'ям з дітьми:

- 1) допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;

- 2) допомога при народженні дитини, одноразова натуральна допомога «пакунок малюка»;

- 3) допомога при усиновленні дитини;

- 4) допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;

- 5) допомога на дітей одиноким матерям;

- 6) допомога на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня,

на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність.

З метою надання допомоги фахівцям об'єднаної територіальної громади у створенні інтегрованої системи соціального захисту населення, розроблено Методичні рекомендації щодо впровадження інтегрованої системи соціального захисту (наказ Міністерства соціальної політики України від 25.02.1019 р. № 282).

Впровадження інтегрованої моделі системи соціального захисту на рівні об'єднаної територіальної громади рекомендовано забезпечувати у таких напрямках:

1) *інтеграція врядування*, якої можливо досягти шляхом створення структурних підрозділів у виконавчих комітетах об'єднаних територіальних громад, що мають повноваження на реалізацію функцій з управління системою надання соціальних послуг та соціального захисту;

2) *інтеграція стратегій*, яку можливо здійснити через запровадження планування та програмно-цільового бюджетування, узгодження місцевих програм для організації та виконання заходів соціального захисту, у тому числі з надання соціальних послуг;

3) *інтеграція процесів* – запровадження певних процесів, принципів, технологій, прийняття правил і процедур для організації надання соціальної підтримки, у тому числі соціальних послуг, мешканцям об'єднаних територіальних громад, з метою забезпечення їх доступності, ефективності, запровадження комплексного підходу до розв'язання проблем.

У сфері соціального захисту населення рекомендовано створити такі основні структурні підрозділи виконавчого комітету об'єднаних територіальних громад: служба у справах дітей; відділ соціального захисту. Важливим чинником у забезпеченні міжгалузевої інтеграції, постійної міжвідомчої взаємодії, прийняття узгоджених управлінських рішень буде введення керівників цих структурних підрозділів за посадою до складу виконавчого комітету об'єднаних територіальних громад.

Для безпосереднього надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах рекомендується створити: соціальну службу фахівців із соціальної роботи; центр надання соціальних послуг для різних груп осіб / сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, або створити надавачів соціальних послуг для визначеної групи осіб, у тому числі недержавного сектору, різного спрямування.

Рекомендується така чисельність працівників служби фахівців: соціальних менеджерів – в розрахунку один соціальний менеджер для міського населення чисельністю до 30 тис. осіб або сільського населення чисельністю до 3 тис. осіб; фахівців із соціальної роботи (один фахівець із соціальної

роботи на 1 тис. жителів об'єднаних територіальних громад у громадах із чисельністю населення до 5 тис. осіб); один фахівець із соціальної роботи на 1,5 тис. жителів об'єднаних територіальних громад у громадах із чисельністю населення від 5 до 10 тис. осіб; один фахівець із соціальної роботи на 2,5 тис. жителів об'єднаних територіальних громад у громадах із чисельністю населення понад 10 тис. осіб.

Також, об'єднані територіальні громади можуть створювати інші заклади /установи, які надаватимуть спеціалізовані соціальні послуги особам, дітям, сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах: малі групові будинки, центри соціальної підтримки сімей та дітей, центри раннього втручання, реабілітаційні центри, центри реінтеграції бездомних осіб, центри стаціонарного /паліативного догляду, центри соціально-психологічної реабілітації тощо. У разі відсутності можливості створити заклади /установи, які надаватимуть спеціалізовані послуги особам, дітям, сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, надання таких послуг може бути організовано в межах співпраці територіальних громад або шляхом залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору відповідно до законодавства.

Для забезпечення фінансування соціальних послуг рекомендується запровадити програмно-цільовий метод бюджетування, який полягає у фінансуванні тільки тих соціальних послуг, які максимально задовольняють потреби мешканців об'єднаних територіальних громад.

Концепцією реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей (розпорядження КМУ від 26 серпня 2020 р. №1057-р) обґрунтовано основні проблеми та ефективні механізми державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей із забезпеченням сервісного підходу до надання соціальних послуг. Зокрема, зазначено, що наразі Україні тривають реформи, якими передбачено, зокрема, впровадження та застосування нового механізму взаємодії між державними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також створення і максимальне наближення до безпосереднього споживача мережі публічних послуг у різних сферах.

Метою Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей є визначення та впровадження ефективної моделі взаємодії між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування для реалізації державної політики соціального захисту населення та захисту прав дітей із забезпеченням сервісного підходу до надання соціальних послуг та дотриманням принципу їх максимальної доступності для споживачів, а також здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у зазначеній сфері.

В 2020 р. в Україні створено Національну соціальну сервісну службу, яка є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей.

Основними завданнями Національної соціальної служби є, зокрема, реалізація державної політики у сфері соціального захисту населення з питань:

- надання соціальних послуг та провадження соціальної роботи;
- соціальної підтримки сім'ї, соціального захисту бездомних осіб;
- соціального захисту осіб з інвалідністю, осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів праці, ветеранів військової служби, жертв нацистських переслідувань, дітей війни, жертв політичних репресій;
- соціального захисту ветеранів війни, осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» в частині організації виплати їм разової грошової допомоги, соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільнюються, осіб, звільнених з військової служби¹³.

Національна соціальна служба України щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб виконує такі завдання:

- узагальнює в межах повноважень статистичні дані щодо внутрішньо переміщених осіб;
- забезпечує в межах повноважень проведення моніторингу виплати щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг внутрішньо переміщеним особам;
- забезпечує координацію та методологічний супровід діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо соціального захисту внутрішньо переміщених дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, дотримання вимог законодавства під час встановлення опіки чи піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, їх усиновлення, застосування інших передбачених законодавством форм влаштування дітей, проводить роботу із соціальної підтримки внутрішньо переміщених сімей з дітьми, над якими встановлено опіку чи піклування, прийомних сімей, сімей патронатних вихователів, дитячих будинків сімейного типу¹⁴.

¹³ Положення про національну соціальну сервісну службу України (затверджено постановою КМУ від 26 серпня 2020 р. № 783)

¹⁴ Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001. № 2558-III)

Здійснення Нацсоцслужбою сервісних послуг із використанням новітніх інформаційно-аналітичних систем забезпечує адміністрування процесів надання соціальної підтримки, моніторинг та оцінювання їх якості, а також контроль за дотриманням законодавства незалежно від рівня надання соціальної підтримки населенню.

Відповідно до Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р.) соціальна робота передбачає оцінювання потреб у соціальних послугах сімей, дітей та молоді, планування, організацію, координацію та надання їм соціальних послуг, державних соціальних допомог, пільг, компенсаційних виплат та іншої соціальної підтримки, а також здійснення моніторингу надання соціальних послуг.

У наукових дослідженнях Керол Вайс визначено зміст оцінювання надання соціальних послуг відповідно до п'яти ключовим елементам:

1 елемент – систематична оцінка (акцент на систематичності свідчить про науково-дослідницьку природу процедур оцінювання);

2 та 3 елементи – спрямування дослідження;

4 елемент – стандарти та норми згідно яких здійснюється порівняння;

5 елемент – мета, задля її досягнення провадиться оцінювання (вдосконалення програми)¹⁵.

Таким чином, оцінюванням називається систематична оцінка операцій та/або результатів програми чи політики у порівнянні з комплексом явних та неявних стандартів, з метою вдосконалення програми чи політики¹⁵.

Діяльність з моніторингу та оцінювання у соціальній роботі в громаді можна умовно розглядати у двох напрямках:

1) визначення та оцінювання потреб громади (особи, сім'ї) у соціальних послугах;

2) оцінка якості надання соціальних послуг.

Визначення потреб громади у соціальних послугах здійснюється відповідно до наказу Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 р. № 28 «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах». З метою прийняття управлінських рішень щодо організації та надання соціальних послуг на рівні територіальної громади, даним порядком визначається процедура збирання, аналіз інформації щодо становище і життєві обставини населення адміністративно-територіальної одиниці. Також, відповідно до результатів узагальнення інформації щодо потреб населення, здійснюється

¹⁵ Вайс К. Оцінювання: Методи дослідження програм та політики / Пер. з англ. Р.Ткачука та М. Корчинської. Наук. ред. Пер. О. Кілієвич, 2000. 671 с.

планування та перерозподіл бюджетних та місцевих коштів між напрямками діяльності¹⁶.

Визначення потреб громади суб'єктами соціальної роботи на місцевому рівні визначається з урахуванням:

- чисельності отримувачів послуг у плановому періоді;
- чисельності отримувачів послуг у звітному періоді;
- приросту чисельності послуги у плановому періоді у порівнянні зі звітним періодом.

В такий спосіб виявляються потреби осіб та сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, визначаються пріоритети щодо організації надання соціальних послуг на рівні громади, розробляються програми розвитку системи надання соціальних послуг на адміністративно-територіальній одиниці, а також розподілення бюджетних коштів щодо фінансування даних програм.

У нормативно-правовому акті, зокрема у Законі України «Про соціальні послуги» (2019 р.) *оцінка якості соціальних послуг* – це результат показників якості наданої соціальної послуги. Показниками якості соціальних послуг є сукупність індикаторів, що використовуються для оцінювання процесу та результатів діяльності надавача соціальних послуг на відповідність встановленим вимогам та результативності соціальних послуг щодо профілактики складних життєвих обставин, подолання або мінімізації їх негативних наслідків для осіб/сімей, які перебувають у таких обставинах.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України затверджено «Порядок проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг» від 01.06.2020 р. № 449, що визначає процедуру проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг, а також запроваджує єдиний підхід до збору, оброблення, узагальнення інформації про проведення зазначених моніторингу та оцінки в системі надання соціальних послуг¹⁷.

Основними завданнями моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг є такі:

- 1) визначення кількості осіб в адміністративно-територіальній одиниці, які потребують соціальних послуг;
- 2) визначення кількості надавачів соціальних послуг та їх потужностей;
- 3) забезпечення жителів адміністративно-територіальної одиниці якісними соціальними послугами, що відповідають їх потребам;
- 4) підготовка звітів про надання соціальних послуг;

¹⁶ Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах (Наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 р № 28)

5) планування роботи з розвитку системи надання соціальних послуг;

6) розвиток ринку соціальних послуг відповідно до реальних потреб отримувачів таких послуг;

7) проведення аналізу виконання норм законодавства з надання соціальних послуг, дотримання державних стандартів надання соціальних послуг;

8) розроблення пропозицій щодо формування державної політики у сфері надання соціальних послуг¹⁷.

За результатами моніторингу якості соціальних послуг розробляються заходи щодо підвищення якості та удосконалення діяльності надавачів соціальних послуг. Надавачі соціальних послуг на підставі результатів аналізу оцінки якості соціальних послуг корегують програми соціально-економічного розвитку та проводять роботу з удосконалення порядку надання соціальних послуг.

Моніторинг та оцінювання соціальних послуг проводяться з метою визначення того, наскільки вони є ефективними. Це робиться як для подальшого поліпшення якості надання соціальної послуги, так і для оцінки якості результату надання соціальної послуги. Оцінювання соціальних послуг вимагає використання наукового супроводу як спеціально організованого процесу, в ході якого відбуваються визначення потреб у соціальних послугах, розробки індикаторів (показників) моніторингу, визначення методів збору та оцінки інформації, визначення достовірних джерел інформації, визначення подальшого впливу результатів соціальної послуги на життєдіяльність клієнта, розробка стандартів оцінювання та методичних рекомендацій для фахівців з моніторингу та оцінки соціальних послуг тощо¹⁷. Якісне оцінювальне дослідження може мати позитивні додаткові ефекти для розвитку спільноти, громади. Процес оцінювання від початку і до кінця має бути спланований та виконаний відповідно до потреб основного цільового користувача¹⁸.

Реалії та виклики початку 2022 року, напад Російської Федерації на Україну та введення воєнного стану, загострили проблему надання соціальних послуг, оскільки через військові дії на всій території нашої країни практично кожному людину, родину, дитину можна вважати як таку, що перебуває у складних життєвих обставинах, постраждала від військової агресії та потребує соціальної підтримки держави.

¹⁷ Вакуленко О.В. Моніторинг та оцінка соціальних послуг: сучасні можливості та потреби / Збірник Міжнародної науково-практичної конференції «Надання соціальних послуг в умовах децентралізації: проблеми та перспективи» / «Social services and decentralization: problems and prospects» (25 вересня 2020 р.)

¹⁸ Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проєктів / О. О. Яременко, О. Р. Артюх, О. М. Балакірева, 2002. 124 с.

У такий надскладний час Міністерство соціальної політики України оперативно розробляє та вводить в дію важливі нормативно-правові документи.

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» одним із чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини є шкода, яка завдана бойовими діями, збройним конфліктом або тимчасовою окупацією.

Наразі Указом Президента України від 24.02.2022 р. № 6 4/2022 в Україні введено воєнний стан. Для допомоги нашим місцевим громадам Міністерство соціальної політики розробило Рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану¹⁹.

У статті 18 Закону України «Про соціальні послуги» у разі надання соціальних послуг екстрено (кризово) ведення випадку не застосовується. Рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг екстрено (кризово) приймається невідкладно, не пізніше однієї доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення, повідомлення. Органи місцевого самоврядування в рамках законів України та Конституції України мають право самостійно визначати особливості організації та надання соціальних послуг. Рекомендується органам місцевого самоврядування надати право приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) безпосередньо надавачам таких послуг (центри соціальних служб, центри надання соціальних послуг, тощо) з подальшим інформуванням органів місцевого самоврядування про їх надання²⁰.

Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану» проводитимуться такі виплати:

- допомоги малозабезпеченим сім'ям;
- допомоги на дітей одиноким матерям;
- допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;
- допомоги на дітей, хворих на тяжкі хвороби, яким не встановлено інвалідність;
- щомісячної грошової допомоги особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу;
- тимчасової державної допомоги дітям, батьки, яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме;
- щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на прожи-

вання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг;

тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату²².

Після скасування воєнного стану органи соціального захисту населення поінформують одержувачів про необхідність протягом одного місяця оновити документи, необхідні для того, щоб продовжувати отримувати допомогу.

Окрім того, Кабінет Міністрів України 20 березня 2022 року Постановою № 332 затвердив новий *Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам*²³. Допомога надається особам, які перемістилися з тимчасово окупованої території, а також з території адміністративно-територіальної одиниці, де проводяться бойові дії та яка визначена в переліку, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06 березня 2022 року № 204.

Адміністративно-правовий статус внутрішньо переміщеної особи в Україні є спеціальним, оскільки характеризується такими основними ознаками, як:

- 1) тимчасовість;
- 2) наділення внутрішньо переміщених осіб спеціальними, додатковими правами та обов'язками, обумовленими особливостями їх становища і потребами;
- 3) залежність обсягу і особливостей реалізації таких прав і обов'язків від того, чи є такі внутрішньо переміщені особи за своїм загальним адміністративно-правовим статусом громадянами України, іноземцями чи особами без громадянства.

Як спеціальний характеризує адміністративно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб і той факт, що він є спільним для певного кола осіб, визнаних законодавством внутрішньо переміщеними²¹.

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (1992 р. зі змінами від 01.04.2022 р.) визначено, що *соціальний захист військовослужбовців* – це діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом.

¹⁹ Рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. DOI: https://auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-140/lystoda-rekomendacii_socposlugu_1646898338.pdf

²⁰ Там само.

²¹ Розпорядження від 06 березня 2022 р. № 204-р «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «ЄПідтримка». Кабінет Міністрів України. 2022

Висновки

Таким чином, правове регулювання надання соціальних послуг, на сучасному етапі розвитку країни, направлено на створення адресної, якісної, комплексної підтримки незахищених категорій населення. Особливої уваги потребує реформа децентралізації послуг, а саме організаційні механізми надання соціальних послуг жителям об'єднаних територіальних громад.

Проте, виклики сьогодення, а саме, умови воєнного стану в Україні у зв'язку з агресією Російської Федерації, спрямовують увагу держави на опера-

тивне реагування, гнучкість прийняття рішень та швидке внесення змін до нормативно-правових актів держави щодо організації та надання соціальних послуг. Подальший розвиток системи соціальних послуг, в реальних умовах війни, має спрямування на визначення соціальних потреб незахищених категорій населення, розробки та удосконалення нормативно-правового, методичного забезпечення надання соціальних послуг в умовах військового стану, механізмів організаційного та фінансового забезпечення таких послуг, а також, проведення моніторингу та оцінки якості надання соціальних послуг.

Інформація про авторів:

Вакуленко Олена Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
9, вул. Пирогова, Київ, 02000, Україна

Голубенко Тетяна Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
9, вул. Пирогова, Київ, 02000, Україна

Івженко Інна Борисівна,

кандидат наук з державного управління, доцент,
викладач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
9, вул. Пирогова, Київ, 02000, Україна

Information about the authors:

Vakulyenko Olena Vasulivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department Social Education and Social Work
National Pedagogical Dragomanov University
9, Pirogov str., Kyiv, 02000, Ukraine

Holubenko Tetiana Oleksandrivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department Social Education and Social Work
National Pedagogical Dragomanov University
9, Pirogov str., Kyiv, 02000, Ukraine

Ivzhenko Inna Borysivna,

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor,
Lecturer of department of Social Education and Social Work
National Pedagogical Dragomanov University
9, Pirogov str., Kyiv, 02000, Ukraine